

Krig og okkupasjon 1940

108394

Av professor, dr. philos. Magne Skodvin

Her følger tredje artikkel av professor, dr. philos. Magne Skodvin om «Krig og okkupasjon 1940». Denne siste artikkel omhandler, i likhet med den annen, avtalen av 10. juni 1940.

I avsnittet før prgf. 1 står det mellom anna: «In Anbetracht der tapferen Haltung der norwegischen 6. Division werden ihr für die Niederlegung der Waffen nachstehende ehrenvolle Bedingungen gewährt...» — deretter følger så i alt ni paragrafer, og til slutt underskrittene. I tilsvarende skal den tyske teksten vera avgjerande. I den norske omsetjinga som mellom anna er framlagt fleire gonger i rettssaker, lyder avsnittet slik: «I betraktning av den tapre holdning som den norske 6. divisjon har vist, innrømmes den følgende ærefulle betingelse for å nedlegge våpene...»

Denne innleiinga kan tolkast slik: Det er uttrykkeleg sagt frå om at dei vilkår som fylgjer, gjeld for sjette divisjon, og for den åleine. Dersom avtalen skulle vera bindande for alle norske styrkar, burde ha ståt til domes «werden den norwegischen Streitkräften...» eller liknande. I så fall kom den norske omsetjinga til å lyda «innrømmes de norske stridskrefter følgende ærefulle betingelser...» osv. Sidan innleiinga berre talar om 6. divisjon, synest det logisk å rekna med at avtalen berre gjeld for styrkar som den 10. juni 1940 stod under kommando av den norske 6. divisjon.

Men nå er saka den at i første paragraf heiter det «Die gesamten Streitkräfte legen die Waffen nieder...» Det står strid om korleis dette bør omsetjast til norsk: «De samlede norske stridskrefter...», eller «Samtlige norske stridskrefter...», eller «Alle de norske stridskrefter...» — alle tre variantar finst, og fleire stridande tolkingar.

Dersom ein ser tilbake på innleiinga, kan ein til domes hevda at denne passusen tyder «alle norske stridskrefter som sorterer under 6. divisjon...», og i så fall spelar det innnevverdig rolle om ein brukar «samtlige» eller «alle» på norsk. Men dersom ein ikkje legg slik vekt på innleiinga, kan ein hevda at prgf. 1 skal lesast frittstående og uavhengig, og dersom ein så omset med «samtlige norske stridskrefter», eller «alle de norske stridskrefter», så tyder det dermed alt som på den tid faust av norske stridskrefter, utan omsyn til kva forhold dei måtte ha til 6. divisjon. I så fall ville altså 10. juni-avtalen

Zwischen dem deutschen Oberkommando in Norwegen, vertreten durch

Herrn Oberst im Generalstabe Buschenhagen
und dem norwegischen Oberkommando, vertreten durch
Herrn Oberstleutnant im Generalstabe R. Roscher-Nielsen
ist heute nachstehendes

A b k o m m e n
geschlossen worden:

In Anbetracht der tapferen Haltung der norwegischen 6. Division werden ihr für die Niederlegung der Waffen nachstehende ehrenvolle Bedingungen gewährt;

§ 1.

Die gesamten norwegischen Streitkräfte legen die Waffen nieder und werden sie während der Dauer des gegenwärtigen Krieges nicht wieder gegen das Deutsche Reich oder dessen Verbündete ergreifen.

§ 2.

Das norwegische Oberkommando übergibt sogleich die in seinem Gewahrsam befindlichen deutschen Kriegsgefangenen sowie eine Liste etwa abtransportierter Verwundeter und Gefangener. Das deutsche Oberkommando übernimmt die Aufsicht über die deutschen und die den alliierten Truppen entstammenden Verwundeten. Die ärztliche Betreuung übernehmen die zuständigen norwegischen Stellen.

§ 3.

Das norwegische Oberkommando veranlasst die Niederlegung und Auslieferung aller vorhandenen Waffen, militärischen Fahrzeuge zu Lande und zu Wasser, der vorhandenen Vorräte an Munition, Gerät, Brennstoffen, Schmierstoffen, Boreifung und Sprengstoffen in unversehrtem Zustand. Bezüglich der vorhandenen Vorräte, die nicht übergeben werden können, wird ein vollständiges Verzeichnis übergeben, desgleichen über alle Schiffe über 100 Tons.

Das deutsche Oberkommando wird die für die Ernährung der Bevölkerung erforderlichen Fahrzeuge, welche ihm vollständig und sidentig auf einer Liste zu bezeichnen sind, freigegeben.

§ 4.

Das deutsche Oberkommando wird nach erfolgter Auslieferung der deutschen Kriegsgefangenen sowie der Waffen und weiteren

Første del av «Abkommen» fra 10. juni 1940, etter «Abdruck» i aktomslaget «Verschiedenes, Kapitulationsverhandlungen, Vernehmungen, Berichte über die Kämpfe in Norwegen», i Gruppe XXI's arkiv, Abt. Ia/Ic.

vera ein total militærkapitulasjon av alle eksisterande norske styrkar.

Nå har vi alt sett at dei norske forhandlarane ikkje hadde fullmakt til total kapitulasjon, men tvert i mot skulle opplysa at krigen heldt fram. Vidare er det på det rene at tyskarane kjende til dette. Realiteten er altså grei nok. Men den reinte språkelege sida av spørsmålet kan og fortene ein diskusjon; også den har ei forhistorie.

Det finst nemleg fleire forarbeid til avtalen, utkast frå tysk side. Dei vart seinare arkivert i bilagsbind 10 til Gruppe XXI's krigslogbok nr. 2 og 3, og dei viser at det omstridde uttrykket «Die gesamten norwegischen Streitkräfte...» finst ikkje i dei tyske utkastene frå først av. Det kom inn i aller siste liten, og denne endringa kan studerast nærare.

Det første utkastet som her skal omtalast, vart til i Trondheim den 9. juni, dagen før forhandlingane. Teksten gjekk til Oslo som Fernschreiben, og vart mottaken i Gruppe XXI klokka 20.30 den 9. juni.

Utkastet vart så lagt fram for den juridiske sakkunnige innan Gruppe XXI, Kriegsgerichtsrat Dr. Dobinsky. Han gjorde nokre tillegg og endringar, dei fleste utan prinsipiell interesse i denne samanheng. Dette er den andre versjonen. Med Dobinskys supplerande framlegg kom så utkastet opp til generell drøfting i v. Falkenhorsts stab. Dette førde med seg fleire meir utførlige supplement, og resultatet gjekk så attende til dei tyske forhandlarane i Trondheim som Fernschreiben, ekspedert frå Oslo same kvelden, 9. juni, klokka 22.15. Dette er den tredje versjonen, og det var den som skulle leggjast fram for oberstløytnant Roscher Nielsen når han kom.

I alle desse tre versjonane lyder prgf. 1 slik:

«Die norwegischen Streitkräfte zu Land, zu Wasser und in der Luft legen die Waffen nieder...» (kursivert av MS).

Dette uttrykket, stridskrefter til lands, til sjøs og i lufta, er velkjent og velueinert. Det har vore i littig bruk, både før og seinare, og ikkje minst i året 1940, når det var tale om kapitulasjon av alle stridskrefter som ein stat i det heile rår over.

Men dei tyske forhandlarane i Trondheim har altså endra dette klare og kurante uttrykket. I staden sette dei inn den formuleringa som har gitt årsak til diskusjon: «Die gesamten norwegischen Streitkräfte...»

Korleis skal denne endringa forklarast? Kva kan ha hendt i mellomtida, som førde med seg at den endelege avtalen fekk ein ny og såpass omtvisteteleg ordlyd?

Det norske forhandlarane kom fram til motestadene den 10. juni om morgonen. Dei opplyste straks at norske sjø- og luftstridskrefter hadde forlate landet, og at krigen ville halda fram. Dette var ei heilt ny opplysning for tyskarane. Dei hadde venta total og endeleg kapitulasjon, og avtaleutkastet var forma med tanke på det. Men slik saken nå stod, var det berre tomt ord å snakka om ein kapitulasjon av norske stridskrefter til lands, til sjøs og i lufta. Denne formuleringa gjekk ut, og i staden kom den runde og tøyelege vendinga «Die gesamten norwegischen Streitkräfte».

Dette uttrykket skal svara til den faktiske tilstand, og går altså på dei styrkane som var att i Norge, og som framleis sorterte under 6. divisjon. Dei andre, som fylgde Konge og regjering, førde krigen vidare. Dette er velkjent nok. Men poenget er at det også var kjent på tysk side, før avtalen av 10. juni 1940 fekk si endelege form, og at dette kom til uttrykk i sjølve avtalen, som er ein reinte militær og avgrensede kapitulasjon.